

ONA TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

Umarova Shahlo Mo'ydinjonovna

Mingbuloq tumani 2-son kasb-hunar maktabi

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ona tili millat faxri va kelajagidir. Ta'lim sifatini yaxshilash maqsadida esa bugun koplab didaktik o'yinlar tashkillashtirilmoqda.

Kalit so'zlar: Davom ettir, tinish belgini qo'y, dam olish daqiqasi, so'zga so'z o'yini

Ona tili — har bir elatning, [xalqning](#), millatning o'z tili. Ona tili lug'at tarkibi, asosan, shu tilga mansub xalqning turmushi, madaniyati va an'analarini ifodalaydigan so'z va tushunchalardan iborat bo'ladi. Ona tili taraqqiyoti har bir elat, xalq va millatning ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq. O'quvchilarning o'z fikrini yozma bayon qilishida ona tili ta'limi jarayonida egallagan ko'nikma va malakalari u yaratgan matnda aks etadi. Bunda:

- fikrning mantiqiy izchiklikda ifodalanganligini aniqlash;
- tasvirining mavzuning muvofiqligini va tavsifning qiymatini aniqlash;
- tavsifda tilning ifoda vositalaridan maqsadga muvofiq foydalanish darajasini aniqlash;
- imloviy (yozma) savodxonlikning sifatini aniqlash asosiy omillar hisoblanadi, Demak, yozma nutq malakasini hosil qilish ona tili ta'limining asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Zero, maktab ona tili ta'limining bosh maqsadiga ko'ra dars mashg'ulotlari o'quvchida ijodiylik, mustaqil fikrlash malakalarini chuqurlashtirish, ijodiy fikr mahsulini nutq vaziyatiga mos ravishda og'zaki va yozma shakllarda, to'g'ri, ravon ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishga va rivojlantirishga qaratilmog'i kerak. Bu muhim vazifani amalga oshirishda ona tili ta'limi jarayonida tashkil etiladigan turli usullar orqali yozma malakalarini oshirishga xizmat qiladigan

pedagogic texnologiyalarning o'ziga xos o'rni bor. O'quvchilarda yozma nutq malakalarini oshirishda «Eslab qol», «Xato top», «Izoh ber», «Davom ettir», «Tinish belgini qo'ying», «Jumlani to'g'ri tuz», «Donolar bisotidan» kabi ta'limiy o'yinlardan unum foydalanish katta ahamiyat kasb etadi «Xato top» o'yini. Bunda o'quvchilar guruh bo'lib ishlasa maqsadga muvofiq bo'ladi. Har bir guruhga xato yozilgan so'zlar berilgan matnlar tarqatildi. Matn tanlashda o'tilgan mavzuni inobatga olish kerak. Masalan : «Uyushiq bo'laklari», «Undalmalar» yoki «Unli tovushlar» mavzulari asosida matnlar tayyorlash mumkin. Guruhlar xato yozilgan so'zlarni yoki tinish belgilarini aniqlaydilar. Belgilangan vaqtdan so'ng matnlar o'zaro almashinib, guruhlar o'zaro xatolarini ko'rib chiqadilar. Qaysi guruh qanday natijaga erishganini ekranda berilgan to'g'ri matn orqali bilib oladilar. Bu usul o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirishda yordam beradi. Darslarni musobaqa tarzida tashkil etilganda bu o'yinda foydalanish mumkin. «Izoh ber» o'yini. Bu o'yinda «Dam olish daqiqasi»da foydalanish mumkin. Oq qog'ozda boshqa tillardan o'zlashtirilgan yoki ma'nosi qiyin so'zlar, ko'p ma'noli so'zlar yozib qo'yilib, sinf taxtasiga ilinadi. O'quvchilar navbat bilan chiqib, so'zlarning izohini yozadilar. Masalan: Sarbon- karavonboshi Chilvir – ingichka arqon Ranj - ozor, alam Kamarbasta- xizmatga tayyor. Bunda iboralardan foydalanish ham mumkin: Yog' tushsa yalagudek- toz Kapalagi uchib ketdi- qo'rqmoq O'yin davomida o'quvchilarning yozma nutqda so'zlardan va iboradan unumli foydalanish malakasi oshadi. «Davom ettir» o'yini. O'yin davomida o'qituvchi o'quvchilarning o'z tasavvurlarini yozma bayon qilishga o'rgatadi. Bu kichik hikoya, ertak yoki bog'lanishni matn bo'lishi mumkin. O'qituvchi mavzu yozilgan qog'ozni tarqatadi. O'quvchilar partalarda o'tirgan holda oldindan orqaga qarata mavzu asosida bittadan gap yozib, qog'ozni uzatadi. O'quvchilar o'zlaridan oldin yozilgan fikrlarni to'ldirib, mavzuga mos gaplarni yozadilar. Masalan: O'zbekiston – Vatanim manim. O'zbekiston men tug'ilib, o'sgan diyor. Men o'z Vatanimni sevaman. O'zbekiston serquyosh, go'zal diyor. Vatanim gullab- yashnamoqda. O'zbekiston jahonga yuz tutmoqda. Men o'z Vatanimdan faxrlanaman. Bu usul o'quvchilarni hamjihatlikka

tarbiyalaydi. Bog‘lanishli matn yaratish malakasini rivojlantiradi, fikrlash doirasini kengaytiradi. Darsning aralash turlarida, takrorlash darslarida bu ta‘limiy o‘yindan unumli foydalanish mumkin. Musobaqa usulda tashkil qilish yaxshi samara beradi. «Jumlani to‘g‘ri tuz» texnologiyasi. Bu o‘yinni tashkil etishdan maqsad o‘quvchilarni uslubiy xatolarga yo‘l qo‘ymaslikka o‘rgatish hamda yozma va og‘zaki nutqni ravon va chiroyli bo‘lishiga erishish asosiy omil hisoblanadi. O‘qituvchi jumlar chalkash bo‘lgan gaplarni proyektor orqali ekranda namoyish qiladi va o‘quvchilar jummalarni to‘g‘irlab yozadilar. Masalan: Mashina chang ko‘tarildi yurib ketgach, orqasidan. Mashina yurib ketgach, orqasidan chang ko‘tarildi. Ba‘zi she‘rlardagi jumalarda ro‘y bergan o‘zgarishlar she‘riy qofiya yoki ohangdorlik talabi ekanligi ham inobatga olinib, o‘quvchilarga tushuntiriladi. Ma‘nodoshini top» o‘yini. Bunda oq qog‘oz va markerdan foydalanib o‘yin tashkil qilinadi. O‘quvchilar sinf bilan oq qog‘ozdan berilgan so‘zning ma‘nodoshini topadi. taxtasida navbat

Masalan:

Yozuvchi – adib, muallif, avtor.

Qadimiy – ko‘hna, osori- atiq, eski, azaliy.

Bajarmoq – ijro qilmoq, amalga oshirmoq, ishlab chiqmoq.

Yuz – aft, bashara, chehra, oraz.

Bunda o‘quvchining so‘z boyligi oshadi. Yozma nutqda takroriy g‘arizliklarga yo‘l qo‘ymaslikka o‘rgatiladi. Nutqning go‘zal bo‘lishiga e‘tibor qaratiladi. So‘zni to‘g‘ri qo‘llash malakasi rivojlanadi. «So‘zga so‘z» o‘yini. Bu usulda qarama- qarshi so‘zlarni o‘zaro keltirish bilan yoki so‘zning oxirgi harfiga so‘z topish kabi yo‘l bilan tashkil qilinadi. Bu jarayonda koptokdan foydalanilsa, o‘quvchilarda kayfiyat ko‘tariladi, jismoniy harakat orqali dam olish daqiqasi tashkil qilish mumkin. Masalan: 1-o‘quvchi: “Oq” deb koptokni ikkinchi o‘quvchiga otadi, ikkinchi o‘quvchi “Qora” deb koptokni oshiradi. Keying o‘quvchi oxirgi harf “a” ga “Achchiq” deb boshlasa, keying o‘quvchi “Shirin” deb javob beradi. Navbatdagi o‘quvchi “Nafis” deb koptokni oshirsa, keying o‘quvchi “Dag‘al” deb davom ettiradi.

Bu o‘yin o‘quvchilarning topqirlikka, chaqqonlikka va lug‘at boyligini oshirishga yordam beradi. Yozma nutqda bu so‘zlardan unumli foydalanishga o‘rgatadi. Ona tili fanidan dars jarayonlarida o‘quvchining yozma savodxonligi, imlo qoidalarini mukammal o‘zlashtirganligi va yozma nutqning rivojlanganligini hamda husnixat bilan yozishini inobatga olib, yangi pedagogic texnologiyalar, ta’limiy o‘yinlar orqali mashg‘ulotlarni tashkil etish kelajakda yetuk intellectual barkamol avlodni tarbiyalashda muhim omil bo‘lib hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda ditaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchining miya faoliyatiga ijobiy tasir etib, tez charchab qolishni oldini oladi. Ananaviy darslardagiga qaraganda o'yinlar bilan tashkil qilingan darslar samaradorligi yuqori. Ona tili darslari o'quvchining nutqiy faoliyatini oshirish va fikrlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Shunday ekan ushbu fanni yaxshi o'zlashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzME>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/ona-tili-darslarida-noan-anaviy-o-yinlar/viewer>
3. <https://www.pedagoqlar.uz/index.php/ped/article/download/2256/794/850>